

Rada Evropy v evropských mezinárodních vztazích

Uwe Holtz (Hrsg.): 50 Jahre Europarat. 1. Aufl. Schriften des Zentrum für Europäische Integrationsforschung. Bd. 17. Baden-Baden: Nomos, 2000, 377 stran, ISBN 3-7890-6423-8 (signatura knihovny ÚMV 47 931).

Recenzovaný sborník příspěvků k úkolům, dějinám a problematice Rady Evropy (RE) navazuje na projekt z oblastí politických věd vztahující se k této organizaci, na němž se podílelo *Centrum pro výzkum evropské integrace Rýnské univerzity Friedricha Wilhelma v Bonnu (Zentrum für Europäische Integrationsforschung der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn)* společně s vydavatelem. Tento sborník obsahuje vědecké i z praxe odvozené příspěvky.

Hlavním cílem zmíněného projektu bylo analytické zhodnocení padesátiletého úsilí RE o pevnější jednotu našeho kontinentu a jasné stanovení perspektiv vlastní práce, jakož i podpora „zviditelnění“ a propagace této instituce evropského sjednocování. Kromě toho je v recenzované publikaci zdůrazňován její přínos k zajišťování mezinárodní bezpečnosti a porozumění, její význam v boji s diktaturami a při prosazování demokracie i lidských práv, včetně základních sociálních práv a občanských svobod. Vyzdvíženy jsou zde též její zásluhy o vytváření stále propojenějšího evropského právního a kulturního prostoru, o rozšiřování evropské integrace na východ a o novou východní politiku po roce 1989. Vysvětlována je i úloha *Parlamentního shromáždění Rady Evropy* jako její „hnací síly“. Pozornost si zaslouží rovněž postoje RE k řešení otázek životního prostředí, otázek boje s terorismem, otázek ochrany menšin apod.

Rada Evropy jako orgán „větší Evropy“ má velký význam i proto, že zdaleka nikoli všech jednačtyřicet současných členů chce nebo může být členem Evropské unie (EU). „*Rada Evropy má za úkol uskutečňovat pomocí mezistátní spolupráce ve všech možných oblastech s výjimkou obrany pevnější jednotu mezi svými členy a podporovat hospodářský a sociální pokrok... Ztělesňuje především Evropu práva a kultury... Za cíl si klade ochranu, posilování a další rozvoj společných ideálů a principů, lidských práv, právního státu a pluralistické demokracie, podporu kulturní spolupráce, řešení velkých společenských problémů (jako je migrace, otázka menšin, znečišťování životního prostředí, drogy, kriminalita, terorismus apod.) v mezinárodní spolupráci.*“¹

Editor recenzovaného sborníku *Uwe Holtz*, profesor bonnské univerzity a v letech 1973 až 1995 člen *Parlamentního shromáždění RE*, v úvodní části publikace seznamuje čtenáře též s důležitými instrumenty sloužícími k rozvoji mezinárodního práva, jimiž jsou především mezinárodní konvence. Nastiňuje mezinárodní spolupráci Rady Evropy s Evropskou unií, s Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) i s dalšími institucemi.

První a druhý díl recenzované publikace charakterizuje skutečnost, že autory jejich příspěvků jsou činní i bývalí poslanci, jakož i vysocí úředníci RE, kteří se snaží pohlízet na Radu Evropy jako na celek, spojovat dějiny i perspektivu jejího dalšího vývoje. Do závěrů založených často na jejich praktické činnosti pro RE se někdy dostává určité přeceňování možností této organizace či nedoceňování jejich limitů. Jednotlivé příspěvky slouží proto spíše k obecné informovanosti o úkolech RE než k dalšímu vědeckému rozboru.

Daniel Tarschys, poslanec a v letech 1994–1999 generální tajemník RE, ve svém příspěvku kriticky bilancuje její padesátiletou existenci. Mezi pozitivními výsledky vyzdví-

huje „*přínos ke svobodnému a demokratickému zřízení v Evropě, zvláště v podobě Evropské konvence lidských práv z roku 1950*“.² Zároveň hodnotí příspěvní RE k rozvoji společného evropského právního prostoru. Pozornost věnuje i novým úkolům této organizace po roce 1989, a to vzhledem k vývoji ve střední a východní Evropě.

V dalším příspěvku *Bruno Haller*, kancléř Parlamentního shromáždění RE, líčí historické okolnosti, za nichž byla Rada Evropy založena, zvláště se pak soustřeďuje na její východní politiku. Např. u roku 1966 ukazuje, jak „*tehdejší generální tajemník OSN U Thant uvítal ve Štrasburku přibývajících kontakty mezi Radou Evropy a východní Evropou a označil Radu Evropy za regionální organizaci ve smyslu Charty OSN*“.³ U let 1988/1989 se zase zaměřuje na to, jak Parlamentní shromáždění RE prostřednictvím vytvoření zvláštního statutu při shromáždění zástupců parlamentů ze zemí střední a východní Evropy položilo základní kámen k rozšiřování RE, aby se stala opravdu panevropskou organizací. Při hodnocení jejich summitů konaných ve Vídni v roce 1993 a ve Štrasburku v roce 1997 vyzdvihuje např. význam vytyčení hlavních aktuálních úkolů – přijetí dodatkového protokolu k Evropské konvenci o lidských právech, přijetí závazných mezinárodněprávních norem k ochraně menšin a boje s rasismem, s xenofobií a s antisemitismem v Evropě. Při rozboru řešení krizí (např. na Balkáně) autor upozorňuje spíše na obecné cíle v oblasti demokratizace společnosti, neanalyzuje příčiny, proč tato řešení nebyla úspěšná. Převládají tedy pozitivní hodnocení působení RE a jejích cílů do budoucnosti.

Walter Schwimmer, od září 1999 generální tajemník RE, vidí velkou zásluhu této organizace v tom, že vytvořila předpoklady k uplatňování svých zásad, jako je „*demokracie, právní stát, dodržování lidských práv padesát let po svém založení a deset let po demokratizaci střední a východní Evropy*“.⁴

Pro *Joerna Stegena*, vedoucího oddělení pro meziparlamentární vztahy v Parlamentním shromáždění RE, je Rada Evropy „*historickým a politickým kompromisem, v němž jsou spojeny dva prvky: jednak mezistátní spolupráce při respektování státní suverenity a jednak parlamentní spolupráce s ohledem na integraci*“.⁵ V Parlamentním shromáždění RE spatřuje i školu parlamentní demokracie a pokus o zajištění spolurozhodování při formování budoucnosti pro obyvatele Evropy.

Leni Fischerová, čestná předsedkyně Parlamentního shromáždění RE, ve svém příspěvku vychází z vlastních zkušeností. Za ústřední téma svého působení považuje úlohu Rady Evropy při utváření demokratického svědomí v celé Evropě – v západní i ve východní.⁶ Zdůrazňuje vždy nutnost přímé účasti nových demokracií ze střední a východní Evropy v RE pod heslem „*zapojovat je lepší než vyčleňovat*“. V souvislosti s vytvářením *jednotného evropského právního prostoru* upozorňuje na význam vytvoření nového jednotného a stálého soudního dvora pro lidská práva.

V následující stati *Peter Schieder*, předseda sociálnědemokratické frakce v Parlamentním shromáždění RE, zkoumá úlohu *politických skupin* a ukazuje, jak se postupně přesouval význam od národních delegací k politickým frakcím. Dospívá k závěru, že „*politické frakce v Radě Evropy hrají stále závažnější úlohu a finančně jsou lépe vybavené než např. v OBSE či v NATO*“.⁷

Třetí díl recenzované publikace se věnuje ústředním tematickým a pracovním okruhům RE – okruhům demokracie a lidských práv. Mezi autory jednotlivých příspěvků najdeme jak vědce, tak i členy RE či představitele politické scény.

Heinrich Klebes, v letech 1987–1996 kancléř Parlamentního shromáždění RE, ve své stati sleduje, jak zpočátku jen neurčitě definované pojmy *demokracie* a *lidská práva* v průběhu času získávaly stále konkrétnější rysy. „*Úkol prosazovat demokracii se po roce 1989 týkal sice zvláště nových a budoucích členů Rady Evropy, ale i těch starých... i u nich lze totiž nalézt v oblasti demokracie některé vady na kráse*“.⁸ Autor si pak všímá rovněž zapojování práce Rady Evropy, týkající se podpory demokracie, do politiky jiných mezinárodních organizací a velkých států.

Ve svém příspěvku *Wolfgang Strasser*, od listopadu 1998 tajemník kancléře Evropského soudního dvora pro lidská práva, představuje Evropskou konvenci o lidských právech jako zdaleka nejspěšnější nástroj mezinárodní ochrany lidských práv. Seznamuje čtenáře s tím, že teprve v roce 1990 ratifikovalo všech tehdejších třidvacet členských států Rady Evropy tuto konvenci a uznalo příslušné sféry působnosti Evropského soudního dvora pro lidská práva. Dnes zmíněná konvence zavazuje jednačtyřicet členů Rady Evropy. Autor podrobně popisuje vytváření a pracovní postup nového (od listopadu 1998 stálého) Soudního dvora. „*Jeho zřízení probíhalo ve znamení kontinuity...*“⁹ „*Dynamický a v mnoha směrech inovační štrasburský právní postup se v mnoha oblastech stal nezanedbatelnou součástí naší právní kultury, ... kterou je třeba dále rozvíjet, aby i nový Soudní dvůr osvědčil vedoucí roli v oblasti mezinárodní ochrany lidských práv...*“¹⁰

Dorthe Breuckingová, studentka politické vědy, nabízí ve svém příspěvku názory na prosazování konvence o ochraně lidských práv a základních svobod, na její ochranný mechanismus i na Evropskou sociální chartu a na její prosazování. Zároveň poskytuje přehled doplňků a revizí, k nimž došlo v posledních letech, jakož i přehled jednotlivých základních svobod a sociálních práv.

Rudolf Bindig, od roku 1976 poslanec Spolkového sněmu SRN a od roku 1988 člen Parlamentního shromáždění RE, analyzuje ve své stati obtížnou cestu k prosazení norem, týkajících se ochrany menšin v RE. Přitom čerpá ze svých bohatých praktických politických zkušeností. Konstatuje, že „*místo jednoho nosného pilíře systému ochrany menšin nyní existují tři pilíře zvláštní stavby: Evropská charta pro jazyky regionů či menšin, Rámcová konvence k ochraně národnostních menšin a záměr dodatkového protokolu k Evropské konvenci lidských práv ve variantách Výboru ministrů pro kulturní práva menšin a systému ochrany menšin navrhovaného Parlamentním shromážděním*“.¹¹

Politoložka *Michéle Rothová* se v dalším příspěvku zabývá institucionálním rámcem spolupráce nevládních organizací při RE. Sleduje tuto spolupráci na konkrétním příkladě ochrany lidských práv. Vysvětluje funkce nevládních organizací ve Štrasburku, jejich účast na práci jednotlivých orgánů RE. Všimá si též působení nevládních organizací v jednotlivých členských státech. Kromě toho seznamuje čtenáře s hlavními problémy a s otázkami spolupráce nevládních organizací při Radě Evropy.

Andrea Steenbreckerová, v letech 1996–1999 spolupracovnice Referátu pro meziparlamentní záležitosti Spolkového sněmu SRN (*Referat Interparlamentarische Angelegenheiten des Deutschen Bundestages*), se zase zaměřila na praxi monitorování při Parlamentním shromáždění RE, při Ministerském výboru (*Ministerkomitee*) a při Kongresu obcí a regionů (*Kongress der Gemeinden und Regionen*). Kriticky hodnotí fungování tohoto monitorování, jež je do budoucna považováno „*za jeden z nejdůležitějších úkolů Rady Evropy*“.¹²

Ve čtvrtém díle recenzovaného sborníku zkoumají vědci, politici, německý velvyslanec ve Štrasburku, jakož i studenti Univerzity v Bonnu význam Rady Evropy pro jednotlivé členské státy a její úlohu jako mezinárodního činitele.

Johannes Dohmes, velvyslanec a stálý zástupce Německa v RE, považuje význam této organizace pro Spolkovou republiku Německo (Německá demokratická republika nikdy nebyla členem RE) za zvláště velký zejména v počátečním období. Rada Evropy byla totiž první mezinárodní politickou organizací, k níž tehdejší SRN přistoupila, což položilo základní kámen k přihlášení všech důležitých politických sil k evropské integraci. V této souvislosti dospívá k závěru, že „*Rada Evropy byla koncipována jako celoevropská organizace, jež se stala jádrem evropské integrace... Všechny členské státy se zavázaly hájit lidská práva, demokracii a právní stát... Ke společnému hodnotovému systému patří i podpora sociální soudržnosti a kulturní rozmanitosti...*“¹³

Ve svém příspěvku *Thomas Schlinkmann*, doktorand politické vědy, zachycuje cestu Spolkové republiky Německo do RE. Zasaduje německou zahraničněpolitickou aktivitu

do mezinárodněpolitického rámce, a to při sledování historického vývoje po roce 1945. Přitom charakterizuje postoje západních spojenců i zahraničněpolitické koncepce Konrada Aedeuera, prvního spolkového kancléře SRN.

Julia Elversová, studentka slavistiky a politické vědy, přináší ve své stati přehled vztahů mezi RE a bývalým Sovětským svazem (později Ruskou federací), a to od roku 1986 až do současnosti. Ukazuje vývoj od přistoupení k různým konvencím RE přes *zvláštní status* až k přistoupení Ruska k Radě Evropy v roce 1996. Zvláště analyzuje všechna *pro* a *proti*, jež byla ve hře během přijímacího řízení.

Student politologie Karl-Heinz Moder zaměřuje svou pozornost na malé a nejmenší státy, na jejich zvláštní zájem o účast v RE a na jejich úlohu v této organizaci. Píše, že „*pa-desátiletá historie Rady Evropy prokázala, že členství malých evropských států zajistilo výhody nejen jim, ale pozitivně působilo i na samu organizaci*“.¹⁴

V následujícím příspěvku bonnský vysokoškolský profesor Detlev Karsten zkoumá úlohu Rady Evropy při transformaci zemí střední a východní Evropy. Přitom analyzuje pět úrovní spolupráce: „... *vysvětlování, zprostředkování a zajišťování společné hodnotové základny; poskytování informací k základům a způsobu fungování tržních ekonomických ráďů; příprava expertních znalostí, sloužících k transformaci politických, společenských a hospodářských vztahů; poskytování prostředků sociálního fondu rozvoje při Radě Evropy; spolupráce s jinými institucemi podporujícími transformační proces*“.¹⁵

Wolfgang Behrendt, od roku 1994 poslanec Spolkového sněmu SRN a od roku 1995 člen Parlamentního shromáždění RE, se ve své stati zabývá rolí této organizace v hospodářské a sociální sféře, a to na příkladě balkánského regionu. V jeho závěrech se projevují vlivy politické praxe. Autor obhájí tezi, že „*hospodářská modernizace, nedoprovázená pokrokem v oblasti demokratizace, svobody projevu a ochrany lidských práv, a to podle mota nejprve kapitalismus, demokracie později (jako je tomu např. v Číně), nemůže být modelem pro Evropu*“.¹⁶

Studentka Gabriela Quargová sleduje spolupráci Rady Evropy s jinými mezinárodními organizacemi. Zvláštní pozornost věnuje vztahům Rady Evropy k Evropské unii, k OSN, k OECD a k OBSE. Hodnotí její přínos jako ochránce demokratických hodnot a jako činitele vnájejícího do práce ostatních organizací principy demokracie, práva, ústavnosti a lidských práv.

Vysokoškolský profesor Uwe Holtz (editor celého sborníku) analyzuje zvláštní vztah mezi RE a Evropskou bankou pro obnovu a rozvoj. Tuto instituci charakterizuje jako pomocníka pro hospodářskou transformaci reformních zemí střední a východní Evropy směrem k tržnímu ekonomickému systému. Její vznik zasazuje do období revolučních změn po roce 1989. Ve vztahu Sever–Jih pak charakterizuje význam Rady Evropy jako fóra rozvojové politiky, poskytujícího obsahové impulzy (např. u vztahu rozvoje a lidských práv). Přitom konstatuje: „*Rada Evropy se vyvinula v prominentní místo evropské parlamentní diskuze o vztahu Sever–Jih*“.¹⁷

Wilfried Böhm, v letech 1972–1994 poslanec Spolkového sněmu a v letech 1977–1995 člen Parlamentního shromáždění RE, nabízí ve svém příspěvku různé alternativy budoucích úkolů RE. Na příkladě podpory oblasti Kaliningradu vystupuje za odstraňování centralistických a byrokratických struktur EU a za prosazování prvků decentralizace a národních struktur RE. Snaží se dokázat, že Evropským parlamentem kontrolovaný Evropský fond by mohl představovat ekonomickou základnu celoevropského sociálního tržního hospodářství. Za osvědčené opory evropského spojeneckého systému označuje Evropský parlament, Parlamentní shromáždění Rady Evropy a Evropský soudní dvůr pro lidská práva. Rovněž se zde setkáváme s působením politické praxe a aktuálního politického pozadí na autora.

Všechny příspěvky recenzovaného sborníku dokazují z různých úhlů pohledu důležitost působení Rady Evropy i její spolupráce s jinými velkými evropskými institucemi. Ve způ-

RECENZE

sobu zpracování dané tematiky se setkáme s odlišnostmi, způsobenými růzností profesí autorů. Vysokoškolští profesoři a politologové podávají odborné analýzy mezinárodněpolitických souvislostí působení Rady Evropy, političtí činitelé RE (např. členové Parlamentního shromáždění RE) zase uplatňují vlastní praktické zkušenosti. Rovněž svým rozsahem se jednotlivé stati značně liší. Publikace je doplněna rozsáhlou přílohou projevů a dokumentů i časovou tabulkou historie RE, což velmi napomáhá k dobré orientaci v dané problematice.

Ivona Řezanková

¹ Holtz, Uwe (Hrsg): 50 Jahre Europarat. 1. Aufl. Schriften des Zentrum für Europäische Integrationsforschung. Bd. 17. Baden-Baden: Nomos, 2000, s. 18.

² Tamtéž, s. 40.

³ Tamtéž, s. 54.

⁴ Tamtéž, s. 72.

⁵ Tamtéž, s. 79.

⁶ Viz tamtéž, s. 100.

⁷ Tamtéž, s. 107.

⁸ Tamtéž, s. 114.

⁹ Tamtéž, s. 134.

¹⁰ Tamtéž, s. 137.

¹¹ Tamtéž, s. 151.

¹² Tamtéž, s. 179.

¹³ Tamtéž, s. 196.

¹⁴ Tamtéž, s. 234.

¹⁵ Tamtéž, s. 237–238.

¹⁶ Tamtéž, s. 255–256.

¹⁷ Tamtéž, s. 283.